

ב

היום תגדלנו - מעלת 'יום חירות ירושלים' ונסי מלחמת ששת-הימים

1

"שמחו את ירושלים"

הרב משה צבי נריה (תרע"ג-תשנ"ו)

מייסד וראש ישיבות בני עקיבא

קדושת הארץ - היא ירושלים

(מהר"ל מפראג ז"ל, גור אריה, סוף פרשת ויצא)

"קומו ונעלה ציון אל בית ה' אלוקינו" - הקריאה המזמינה-המזרזת לעלייתנו ירושלימה באור ליום כ"ח באייר הבעל"ט, אמורה מפי משה רבנו ע"ה במזמורו שנקבע בספר תהלים: "בואו שעריו בתודה, חצרותיו בתהלה" (עי' רש"י תהלים צ, א ושבועות טו, ב). כ"ח באייר הוא בשבילנו לא רק גולת הכותרת של כל מה שהתרחש באה"ק מאז עליית הרמב"ן ז"ל ועד הנה, אלא גם מתנתו החגיגית, הישירה של הקב"ה, לעמו ישראל למלאת עשרים שנה למדינת ישראל. זהו - "דבר ה' מירושלים", הקב"ה הוא שהעלה את ירושלים על ראש מאבקנו, על ראש מלחמותינו, על ראש נצחונותינו. בעיצומו של יום, בקרנו של יום (עי' רמב"ן ויקרא כג, כה), יעמוד יחוד-הלב עם כל מה שהרגיש כל אדם מישראל בהגיע הבשורה המרנינה על גאולת ירושלים - "ולירושלים מבשר אתן" - הבשורה המרוממת על שובנו לבית חיינו, אל שריד "מרום מראשון מקום מקדשנו" (ירמיה יז, יב).

בהאיר פני המזרח של יום שחרור ירושלים, יעמוד יחוד-הלב עם אותם הרגעים הגדולים שחשמלו את העם השוכן בציון ואת כנסת ישראל כולה בתפוצות הגולה, בהם הקיפה שמחת-עולם את עם-עולם, בהם חיי-שעה בחיי-עולם נגעו, רגעי הוה נפגשו עם ערכי נצח, נצח ישראל "והנצח - זו ירושלים" (ברכות נח), בהם נתפעמו הלבבות ונתגלו המעמקים של נשמת ישראל העורגת אל קודש-הקודשים, אל הר המוריה, אשר "שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם" (עי' אדרא זוטא דף רצו, ב).

על כן תעמוד במרכז עלייתנו - תפילת שחרית מוקדמת על-יד הכותל המערבי כפתיחת היום - "זה היום עשה ה'" - תפילה חגיגית ובה הלל שלם בברכות, ואתר התפילה - ביקור במקומות הלחימה, בהם שפכו את דמם מיטב בחורינו - הי"ד - למען ירושלים השלמה, למען השב ישראל לנוה-צדק קריה-נאמנה. ביקור במקומות אשר שם התחוללו הנסים והגבורות, אשר שם חוברו-יחדיו הגילויים המופלאים של מסירות-הנפש מלתתא, וההתגלות הגדולה של אורות-הישע מלעילא - ברוך שעשה לנו נסים במקומות האלה.

לזכרם הקדוש של הנופלים במערכה, אשר פרצו בגופם את החומות, אשר עקדו עצמם למען הר-הבית, הר המוריה, אשר עלו השמימה בסערת הקרב, נצעד בעיר עוז לנו - כשספר תורה נישא בראש תהלוכתנו, והוא יוכנס בגיל ורעדה לשיבתנו, הישיבה אשר זכתה להיות הראשונה להחזרת הדר-תורה לציון, אשר רבת לומדיה נשמעת גם בלילות בתוככי חומות-ירושלים.

ירגשו גויים ולאמים יהגו, יהמו וירגזו, על ישראל-גוי-אחד, אשר הם גזרו עליו כליה והוא קם מעפר, אשר הם עינوهו - וחושל, שרפوهו - ולא אוכל, המיתוהו וקברוהו - והוא יצא מקברות-אחים, צועד בעוז ותעצומות, עולה ברוך, דורך באון, על במתי ארץ (עי' זוה"ק שמות דף פג, א).

"צרי יהודה ובנימין", שונאי ישראל האומרים ערו-ערו, יחרקו שן למראה עס-ה' האזור בגבורה, העולה ברננה, השב לעיר דוד ומגדליה.

ואנחנו בשם ה' אלוקינו נזכיר, נרננה בישועתו על ציון, בהגלות ימין-רוממותו על ירושלים. נעמיד את עיר הקודש והמקדש בלב מאווינו, נתעטר בתפארתה ובגדולתה נתרומם, ניטהר בטהרתה ובקדושתה נתקדש.

תאיר ירושלים את דרך חיינו עד נכון יום-הגאולה השלמה. לאורה נלך, עד יתקיים בנו במלואו, חזון נביא-הנחמה: "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עליך זרח". - "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה"!¹

2

לקט בעניין יום ירושלים והכותל המערבי
 הרב צבי יהודה הכהן קוק (תרנ"א-תשמ"ב)
 ראש ישיבת 'מרכז הרב', בנו וממשיך דרכו של הראי"ה קוק

"ואת ארצי חילקו"

מדברי הרב ביום העצמאות הי"ט של מדינת ישראל (ה' באייר ה'תשכ"ז)

...לפני י"ט שנה, באותו לילה מפורסם, בהגיע ארצה החלטתם החיובית של מושלי אומות העולם לתקומת מדינת ישראל, כשכל העם נהר לחוצות לחוג ברבים את רגשי שמחתו לא יכולתי לצאת ולהצטרף לשמחה. ישבתי בדד וְאָדָּם כי נטל עלי. באותן שעות ראשונות לא יכולתי להשלים עם הנעשה, עם אותה בשורה נוראה, כי אכן נתקיים: "וְאֵת אֶרְצֵי חִלְקוּ" (יואל ד, ב). כן, איפה חברון שלנו, האנחנו שוכחים את זה? והיכן שכם שלנו, ויריחו שלנו, איה - הנשכחן? וכל עבר הירדן - שלנו הוא, כל רגב ורגב כל ד' אמות, כל חבל ארץ וכברת אדמה השייכים לארץ ה', הבידינו לוותר אפילו על מילימטר אחד מהן? באותו מצב, מזועזע בכל גופי, פצוע כולי וחתוך לגזרים, לא יכולתי אז לשמוח... למחרת בא אל ביתנו איש ברית קדשנו, הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זכר צדיק לברכה... מזועזעים ישבנו ודמומים. לבסוף התאוששנו ואמרנו שנינו כאחד: "מאת ה' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו" (תהלים קיח, כג). ... זה י"ט שנה ועד עתה ישנה התפתחות. יום ליום יביע אומר, זוכים אנו לחזות בנפלאות ה' ובסודותיו - בבנין, בחקלאות, במדיניות, בביטחון, בגשמיות וברוחניות...²

תקופת ההמתנה

פרק מיומנו של הרצי"ה (נכתב בכ"ז אייר ה'תשכ"ז)

שוב אחרי כל כך זמן שלא רשמתי דברי החזיונות והחלומות, ז"ך אייר ג' נשא ב"ם בעומר ה'תשכ"ז.

בדיבור סעודת יום העצמאות בישיבה ה' אייר הזכרתי כי לא יכולתי לפני י"ט שנה, לשמוח ולהשתתף בציבור בשמחת החלטת האומות על הקמת מדינתנו, מפני כי "את ארצי חילקו", ומלבד ירושלים וכתלנו בה, איה חברון ויריחו ושכם שלנו וכו', וכי למחרת או למחרתים בא איש ברית קדשנו ר' יעקב משה זצ"ל ויחדו המתקנו יסוד בחדרו הקטן והקדוש של אאמו"ר הרב זצ"ל כי "מאת ד' היתה זאת היא נפלאת בעינינו".

ובלכתי מהישיבה אמרו לי הבחורים ידיעת הראדיו כי המלחמה כלפי צוררנו המצרי ואשר אתו כבר התחילה, ואח"כ כל היום והלילה היה המשך מתמיד של קולות תרועות המלחמה, בסביבה זו, ועתה בחלום הלילה, בהמשך חרדת רעש המלחמה הופיע לי אאמו"ר הרב זצ"ל,

לא בדמות זיקנה ושיבתו, הנה בדמות תקף בחרות שביום קרב, בצווי זירוז לתפילה, ומתוך כך נזדרזתי ומיהרתי לברכת כהנים ובמרוצה בקושי הספקתי לחלוץ הנעלים לפני התחלת הברכה, ועתה בשעות הבוקר, תשע-עשר, הודיעוני השכנים ידיעות הראדיו על נצחונות צבאנו הקדוש במחץ כלי צבא צוררינו וכיבוש מקומות צוררינו בסביבות ירושלים, וכיון פעלינו לעיר העתיקה. ברוך ומבורך שמו הגדול במפלאות ישועתו למען עמו ונחלתו.³

עם הצנחנים בכותל

יום רביעי, כ"ח אייר ה'תשכ"ז בכותל המערבי⁴

"בבוקר יום שני, כ"ו באייר, הלכתי כדרכי להתפלל תפילת שחרית בישיבה. המצב היה מתוח. כמה וכמה בני ישיבה היו מגויסים. אחד מן הבחורים ניגש אלי והודיעני, שהמלחמה החלה, והלגיון של ירדן מתפאר שהוא יכבוש את ירושלים שמחוץ לחומה. מאחר ששררה אווירת מלחמה בעיר התפללתי למחרת ביחידות בביתי, ואחר כך הלכתי אל הבניין הישן של הישיבה שבתוך העיר. שמועה רדפה שמועה על המצב בחזיתות, ובמיוחד על הקרבות בעיבורה של ירושלים. אחד הידידים טלפן ומסר לי ידיעה בשמו של הרב הראשי לצה"ל בזמן ההוא, הגאון הרב שלמה גורן, שיחידות צה"ל הולכות ומתקרבות אל ירושלים שבין החומות. הידיעה הרעישה. משעה לשעה גברה הצפייה להתפתחויות. חייל אחד, בן-ישיבה, בשעת חופשה קצרה קפץ אל הישיבה ובישר שמחר, אם ירצה השם, יגיעו הצנחנים אל הכותל המערבי. כמובן, כולנו היינו שרויים בחרדה ובתקווה. ביום הרביעי לפני הצהרים, בשעה אחת עשרה בערך, דפק קצין בפתח ביתי, נכנס פנימה ואמר לי בשמו של הרב גורן: כבוד רבי צבי יהודה מוזמן על ידי הרב הצבאי הראשי לבוא מיד אל הכותל המערבי, למטה מחכה זחל"ם!

בדרך הצטרף אלינו הרב ר' דוד כהן, הנזיר, זצ"ל, שגם הוא הוזמן על ידי חתנו, הרב הצבאי הראשי. הזחל"ם הבקיע בקושי את דרכו בין המונים עצומים שהצטופפו בחוצות ירושלים. המונים מריעים בדמעות-שמחה, בשירה ובריקודים לשחרור העיר שבין החומות. בדרך סח לי הקצין: משהגיעו הצנחנים לרחבת הכותל, כשהם נצמדים אל אבניו, עלה על נדבכו העליון הקצין יורם זמוש, איש קבוצת יבנה ותלמיד ישיבתנו, והניף את דגל המדינה במרומי הכותל המערבי. המפקד אמר אל יורם, לקול תשואות הצנחנים, שמגיע לו פרס בעד מעשהו ושאלו במה הוא בוחר. בדומיה שהשתררה השיב יורם זמוש: הפרס המכובד ביותר בשבילי

א. עורך "הצופה" ר' שבתי דניאל ז"ל בשיחה עם הרב צבי יהודה הכהן קוק "בונים בחול ואחר כך מקדישים", "הצופה", יום ו', כ"ג באייר ה'תשל"ג, נדפס גם ב"במערכה הציבורית" עמ' סח-סט.

יהיה, כאשר תשלחו רכב צבאי ותביאו הנה את מורנו ר' צבי יהודה הכהן קוק, ראש ישיבת מרכז הרב. יהיה בינינו בשמחתנו העצומה!
 הוא גם סח לי, שבין הראשונים שהגיעו אל רחבת הכותל, על אף סכנת הכדורים של רובי הצלפים הערביים, שהוסיפו לירות ממקומות מחבוא שונים, היה הרב גורן, כשבידו האחת ספר-תורה ובידו השנייה שופר. לוחמים קשוחים, מנוסי קרבות קשים, בכו כילדים בשמעם תקיעת השופר של הרב הראשי. הם העריכו את אומץ-לבו ומסירות-נפשו בהיותו כל הזמן בקו הראשון, כאחד הצנחנים, שגלשו מגבעת אוגוסטה ויקטוריה אל הכותל המערבי. לא מעטים נפגעו בהסתכנות זו.
 לשאלתי דרך איזה שער משערי העיר הגיעו לכותל, השיב לי קול מוכר, קולו של חייל בן-ישיבתנו: ברוך השם, כל השערים פתוחים.

לא נזוז מכאן

בכל מקום סביבי הסתובבו ורצו חיילים מזוינים. הם היו בפעילות מלחמתית. בחלל האוויר רעדו הדים של יריות. אחד החיילים, ר' ישראל שטיגליץ (אריאל), בן ישיבתנו, שעתה הוא רב שדה-יעקב ורב צבאי, ניגש אלי ואמר שקיבל רשות מהפיקוד לערוך כאן תפילות מנחה בציבור. התפילה הראשונה בכותל אחרי תשע-עשרה שנות ניתוק.
 זו היתה תפילת מנחה כולה דבקות. הלב היה מלא והעיניים זלגו דמעה. חיילים השתטחו במלוא גופם על רצפת הרחבה. חיילים הכניסו קצות אצבעות ידיהם בין סדקי האבנים. חיילים מכל החוגים אמרו תפילות מן הסידורים. אחדים פתחו במזמור תהלים: "שיר המעלות, בשוב ד' את שיבת ציון חיינו כחולמים". הרב גורן היה שליח ציבור והתפלל בקול רננה. הגידו הלל. בתוך התפילה אמר בשינוי נוסח, מבע למאורע של השחרור, נחם ד' אלוקים את אבלי ציון ואת אבלי ירושלים, את העיר השמחה שאינה עוד בזויה, שאינה עוד שוממה, אלא היא מכובדת, בניה באו לגאלה, גירשו את הלגיונות וירשו אותה לעמך ישראל. על כן ציון בקול שמחה מתפללת וירושלים תיתן קול תודה וזמרה.
 לאחר התפילה הגיעו למקום ראשי המדינה, הרבנים הראשיים, הרה"ג שר הדתות ד"ר זרח ורהפטיג ונכבדי העיר. כאשר הגיעה השעה לשוב קרב אלינו מיכה חורין, איש טירת צבי, מלומדי ישיבתנו, והודיע לנו, כמפקד הגזרה, שעתה סורקים את הסמטאות והכרח לחכות

ב. תיאור דמותו של הרצי"ה על ידי אחד מהצנחנים: "עמד מול הכותל עמנו/ הרב הישיש, בתפילה/ אמר לי: אשרי שזכינו כולנו/ ושב ונזכר: לא כולם/ עמד, בדמעה מתנוצצת/ יחיד בין עשרת טוראים./ אמר לי: מתחת לחאקי, בעצם/ כולנו כהנים ולויים/ הכותל - איזוב ועצבת/ הכותל - עופרת ודם/ יש אנשים עם לב של אבן/ יש אבנים עם לב אדם. יוסי גמזו בספרו: 'בשש אחרי המלחמה'.

עד תום הסריקה. הרב גורן הוסיף: "שהם עורכים בדיקת חמץ..." בין החיילים פגשתי כאן את בני ישיבתנו, ר' יוחנן פריד ואת ר' חנן פורת. הם זכו להיות בין הלוחמים לשחרור העיר הזאת.

בדרך חזרה הוביל אותנו הזחל"ם בסמטאות המפותלות, שלאחר הסריקה נתמלאו קבוצות חיילים במלוא החגור בכל מעבר ומעבר. בטרם עזבנו את העיר המשוחררת, אמרתי לכתבי עיתונות, ורדיו וטלוויזיה מן הארץ ומחוץ לארץ שביקשו חוות דעת להתרחשות הגדולה: "הננו מודיעים לכל ישראל ולעולם כלו, שבפקודה אלוקית חזרנו הביתה, במעלות הקודש ועיר קדשנו. מהיום ואילך לא נזוז מכאן!"

'מאחר כתלנו' – 'עדות הם לבאי עולם'

כמו ישראל בנפשות, באדם, כן הכותל בעולם, בארץ. חסון ותקיף בכחור-האיתנים לאלהיו, מחזיק הוא את עמדתו בכל חליפות מערכות הדורות וקורותיהם, בכל התמורות והשינויים, החלחלות והעזוועים, הבאים עלי ארץ ודריה – אשר הוא בתוכם ואתם. וגם אם קלון החרבן מכסה את מראהו, גם אם אותות ההרס בולטים מעל גביו ועננות השממון מאפילות את זהרו, גם אם בסבכי מבואות אפלים ומטונפים נסתר הוא מעין רואים, וגם אם נדחק ונלחץ הוא מתגרת יד שכניו המקיפים אותו מכל צד, להסיג את גבולו, לדכאהו ולבלע את נחלתו, – כחלמיש-צור נצב הוא על משמרתו, מבלי מוש ומבלי הפגם בקרבו גאונו הפנימי, תמים ונאדר בעוז עצמיותו, המתגלה לבעל עינא פקיחא גם בעד כל אלה וגם על-ידי כל אלה כי שריד חמדת הקודש הוא קדוש משכני עליון, ובמפלאות סגולת-קיומו זאת עד הוא למאורעות-עולם ולקורות-דורות של אלפי שנות תרבות האדם. כ"עד הלאומים", עומד הוא על גביהם ומעיד הוא עליהם, על גלגולי מהלכי חייהם, על מקורות זרמי רוחותיהם ועל מוצאות נתיבות פעליהם, ומעיד הוא בהם – בזכות קיום חייהם, בערך תוכן רוחותיהם ובמעמד כח פעליהם.

יש לבבות ויש לבבות, יש לבות אדם ויש לבות אבנים ויש אבנים ויש אבני דומה ויש אבנים לבבות.

ג. 'מאחר כתלנו' – מאמר יסודי אודות הכותל המערבי, נכתב בחודש מנחם אב ה'תרצ"ז, בימי המאבק על רחבת הכותל בזמן המנדט הבריטי (נדפס ב'סיני', אב תרצ"ז, ובספר 'לנתיבות ישראל' ח"א). להרחבה עיין בספר 'כתלנו' – הרב קוק והמאבק על הכותל, הוצאת 'חוסן ישועות' ירושלים, תשס"ט. ובקונטרס 'אגרות ותעודות חדשות מהראי"ה קוק והרבנות הראשית לישראל בענין הכותל המערבי (תר"פ-תרצ"ה)', חיים לנגזם, אלול תשע"ו.

כמו ישראל, "לב האומות", לב האדם, כן הארץ ומקום-קדשה בקרבה. "לב העולם" ולבם של ישראל. ומכל קצות הארץ, ומכל פנות העולם, גם מכל תפוצות הגולה, זורמות ועולות שפעות ה' "עבודה שבלב" דרך נקודת-המרכז של הארץ, דרך העיר הזאת ודרך הבית הזה. וכן האבנים האלה, שארית פליטת הר ביתנו, שהם לנו, "בקדושתם אע"פ שהם שוממים", כי "שכינה לא זזה מעולם מכותל מערבי", ורוח אלקים חיים קדוש ישראל, המשכין שמו שם, לעולם מרחף הוא עליהם ומחיה אותם בחביון-עוזו בכל מעבה ערמות עפר רקבון ההרס – האבנים האלה לבבות הם לנו!

זקופים וחזקים עומדים פה טורי האבנים האלה, וכמצבת-חיים מודיעים הם, פה חי עם ישראל, פה גנוז אור-חייו, עוז-כחו וגאון קדשו, ומופיע ועולה, מתוך שארית פליטת הגלות, בדבר ד' אשר בקרבו לכל העמים, לכל האדם, לכל באי עולם. עומדת ומסוככת היא מצבת-חיים זו בפני הר-החמדה, ואסירי-תקוה, חלושי גולה וצופי גאולה עומדים הבנים ומתדפקים על מסך האורה, מייחלים להטהרם מטומאת גלותם ומגיעולי אויר ארצות העמים, בהגלות האור הבהיר, בקום החיים השלמים, בהיבנות העולם המלא עם השם המלא, אשר אך אז ימלאם לבם, תשאם נפשם ותכשירם רוחם, וכל הגויים יביאום אז, לעלות ההרה ולבוא אל המקום פנימה בהנשא פתחי עולם להדר מלך הכבוד, חי-העולמים, אשר ימלא את כל הארץ. שומרים הם על טורי חומת הר ירושלים זאת, הר היכל ד' זה, אלהי אבותיהם, אשר את שמו הנקרא עליהם יזכירו תמיד, שומרים ומיחלים ובגבורת תוחלתם ובעז שמירתם את חומתם, ואותם עצמם, ליום היותם ראויים לעלות בה ולהיכנס לפנים ממנה, בהופעת אור טוהר הקודש הישראלי האלהי – לא יחשו ולא יתנו לו דמי לכוננו ולשימו את תהילת ירושלים בארץ, התהילה והצדקה אשר יצמיח נגד כל הגויים בשם החדש שיקרא לה, לראותם כולם את צדקה וכבוד ישועתה, בבנינה ובבנין עריה ובתקומת חרבותיה, בהוסד היכל ובהשלמת כל החפץ. ומזהרורי ניצוצות הר המקדש, עם כל העימום משיעבוד והכיסוי באשפתות, נמשכת וקימת מורשת "אורו של עולם", ועומדים ונמשכים טורי מצבת-חיים זאת, המעידה בעמים ובדורות, ומחברים הם את סוף בנין הקדומים עם התחלת בנין העתיד, את ראשית הימים עם אחריתם, ומגלים בהם את אחדות הזמנים וכל קורותיהם, בשארית פליטתה של כותל המערב, החוצץ וגודר בעד מקום מעון האורה ושומר על אומן טהרתו פנימה ליום התעוררו והיגלותו בכל מלא עוזו.

במערב, מקום חודרים ומשתקפים, ממרכז קנם, בכל תוקף הודם, קרני מזרח האורה העליונה של שכינה של מעלה, נשאר וקיים השריד הנאדר, ושומר ועוצר הוא בעד האור הגנוז לאור החדש אשר יאיר על ציון, אך ד' הגדול אשר יופיע מתוכה, על כל בית יעקב ועל כל העמים הרבים, באחרית ימינו, בקום חזון עתידנו. וכמו נשמה אחת חיה, שלמה ויחידה, נופחה פה בכל חלקי הדורות וקורותיהם השונים, שבמהלך החיים של "לב האומות" עובר בהם ועל

גביהם, ומתגלית לנו פה, במצבת־החיים הזאת המחברת את אחרית־ראשית־הימים עם ראשית־אחריתם, צורתן השלמה האחדותית, איכותן המלאה, תכנן הכולל של כל אלה התקופות והעליליות המקושרות ומתרכזות בזה – של כל החיים של "הגוי האחד".

זרם־החיים האחד, העז והרם, המקיף וכולל, הנמשך והולך, מפרה ומחיה ומרכז את כולנו, בכל דורותינו ובכל תפוצותינו, בכל נימי נפשנו ובכל פינות נתיבותינו, המכוונים ומיוחדים הנה – כמו הלב באברים הוא קולט וסופג את תנועות החיים של כולם ומשפיע ונותן להם את כולן, רצוא ושוב כבזק יצירת ההויה האלהית, מבלי הפרט והבלט, בשלמות הארגונית המקורית, הקודם והמאוחר, העליון והתחתון, כל איש ישראל, בכל מקום שהוא ובכל מצב שהוא, בשביה וברווחה, באפלה ובאורה, בים וביבשה, הרי גם מקצה המערב לבו היהודי זרם עבודת לבו מופנה הוא הנה, למזרח ולנקודת המערב הזה שבמזרח; ולא רק מופנה ומיוחד הנה, אלא לבו שרוי וקבוע פה באמת, ואף שואב ויונק הוא מפה את זרם לבו ואת מהלך תנועות חייו בפנימיותו. כל אחד מאתנו הלא יודע באמת, כי הכותל הזה, בכל פשטותו האפלה ובכל אותות החרבן והגלות אשר עליו וסביבו, לא "כותל הקינות" הוא לנו, כמו שהוא נקרא כן בפי אחרים ונכרים, כי אוצר החיים וגניזת אורם וחסנם הוא לנו, שהוא נשמר ומתחזק גם בכל דכדוכו קינותינו; כי אין העין היהודית הבריאה רואה בזה את העם כי יחרב, כי יהרס ויתנון, אלא אדרבא רואים אנו אותו פה בחביון־עזו ובעצמת־קיומו, בקומו גם אחרי נפלו וגם בעת נפלו, בהתרוממו ובהתנשאו בכוחו לאלהיו לתשועת עולמים.

כי לא יוכל רק מראה עינים רגעי ושטחי בלבדו להתראות לנו פה, כי אותו זרם החיים המפכה כאן ומאחד את כל דורותינו וכל אישינו, מתפרץ ועולה בזה מתוך מעמק נפשנו ומתוך מעמד מקומנו זה ומציב לפנינו את אחדות מהלך חיינו, הכוללת בקרבה את כל מעלותיהם ומורדותיהם, את השפל כמו את הנשא; כי צורת החיים האחדותית השלמה האחת היא בכל גילויה ומצביה, כי הארת השכינה, החיה והקדושה, שכינת אלהים חיים ומלך עולם, אלהי ישראל וגואלו, אינה מסתלקת לגמרי ממקום משכנה זה גם במצב החרבן, וגם במצב הגלות, וגם בכל ההרפתקאות השונות, הכלליות והפרטיות, לפי ערך המצבים והזמנים השונים המרוממים או המדוכאים, בהמשך הכיוון האלהי קורא הדורות ומכוננם ואת אחרונים הוא, והשכינה אשר "מעולם לא זזה מכותל מערבי" – ו"בכל מקום שגלו ישראל, שכינה עמהם", וחוזרים ונמשכים, בחוסן קדש חיוניותם, נימי האבנים – הלבבות האלה, וכנסת ישראל, ה"מתרפקת על דודה", באשר יודעת היא כי גם בכל הצרות והמרורות הלא הוא "בין שדיה ילין". יודעת היא כי "הנה זה עומד אחר כתלנו".

ויודעת היא כי בהגאלה היא מגלותה, לשוב לארץ־חייה ולמקום לבבה ומכון קדשה, באין הפסק של פיזור הכוחות בין נקודת־הלב ובין אברי־האורגן – אז הלא גם השכינה תצא מגלותה, ותחזור ותקבע בכל עז פארה בבית חייה, להחיות ולגאול עמים ועולמים. "ישיב לא

נאמר כי אם ושב וקבץ" ומצפה ומתכוונת ועובדת ומכינה היא לתשועת גוי ואלהיו בגאולת-עולם.

'גאולה' – ריבונות וביסוס מלכות ישראל

שאלה: מהי משמעותו של הניצחון?

הרצי"ה: חז"ל אמרו שהגאולה תבוא קמעה קמעה. אנו מדברים על קץ ועל גאולה. קץ פירושו סוף. קיצה של תקופה היא התחלת תקופה חדשה. אנו נמצאים עתה במעבר הזה שהוא סיום הגלות, והמפנה עובר והולך יותר ויותר לקראת הגאולה. כשם שהגלות היא דבר איום ונורא מהבחינה השלילית, כך הגאולה היא ענין עצום ונשגב מהבחינה החיובית. בזמן הגלות העם התקיים, אך לא כעם וכלאום אלא בתור יחידים – "איש לאוהליך ישראל". כבר המן הגדיר את הגליות באמרו: "מפוזר ומפורד". זהו הרס העם מבחינה לאומית. צד אחר של הגלות הוא חורבן הארץ, ההרס והשממה. גאולה פרושה – ההיפך מהגלות. הפרחת השממה וקיבוץ הגלויות, בנין הארץ ובנין העם החוזר לארצו. הבראה בכל המובנים: תחיה ותקומה ממלכתית עד שנגיע למצב שלפני החורבן. כלומר, למצב הנורמלי של עם ה' בארץ ה'. ההתחברות של העם עם הארץ אלה הם פעמי המשיח. ודבר זה נעשה קמעה-קמעה, מדרגה אחר מדרגה. עד שהדבר מתגלה בשלמותו יש דרכי מעבר, ואנו נמצאים בדרכי מעבר אלה, שמתוכם נגיע, בעז"ה, לגאולה השלמה. ואין גאולה אלא ריבונות. ממשלה של העם במלוא רוחב ארצנו המיושבת והפורחת. וכל זה מתוך מאמצים עצומים בצד הקודש והחול, הרוחני והגשמי. עתה אנו נמצאים בדרך לגאולה השלמה – עם המלחמה והניצחון התקדמנו צעד נוסף לקראתה.

שאלה: המשמש הניצחון שלב התקדמות לקראת בנין הבית השלישי?

הרצי"ה: יש לצפות לגאולה השלמה שהיא רוב עם ישראל בארץ ישראל. "כל יושביה עליה" או לפחות רוב יושביה. זהו תנאי ראשון. בנין בית המקדש הוא קיום מצוה דאורייתא שזמנה יבוא לאחר מכן, לאחר קיום מלכות ישראל. ואלו דברים מפורשים ברמב"ם, הלכות מלכים, פרק יא הלכה א: "המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות דוד ליושנה ובונה המקדש,

ד. ראיון של הרצי"ה לאפרים חזן, ב"עלי המשמרת" – ביטאון המשמרת הצעירה של המפד"ל, גליון ערב ראש השנה ה'תשכ"ח, ומשם לסוף ספר 'במערכה הציבורית' – הרב יוסף ברמסון (עורך), מתוך העיתונות, ירושלים תשמ"ו (עמ' בלתי ממוספר).

ומקבץ נדחי ישראל". משיח מהו? מלכות ישראל. בנינו השלם של עם ישראל בקודש ובחול, וכל זה בדרך של ממלכתיות שלמה. אחר כך יגיע הזמן לבנין בית המקדש.^ה
שאלה: כיצד יש להתייחס ל"דברי הצומות וצעתם"? האם אין לשנות את לשונה של ברכת "נחם" למשל?

הרצ"ה: עבודת ה' בשמחה, שמחה מתוך הכרת טובה הרי זו מדרגה גבוהה. אך יחד עם זה נאמר: "וגילו ברעדה" – עם הגילה צריכה לבוא הרעדה. "זה היום עשה ד' נגילה ונשמחה בו". אנו חייבים לשמוח מתוך הכרת טובה. אך יחד עם זה עלינו לזכור שרוב העם עדיין "מפוזר ומפורד". חלק גדול מתענה בדוחק הגלות. מיליוני יהודים נלחצים ברוסיה ובארצות ערב. אנו, הנמצאים בארץ, איננו אלא נציגים של עם ישראל כולו. לגבי דיני אבלות נאמר (שולחן ערוך או"ח תקסא, ב): "הרואה ירושלים בחורבנה אומר ציון היתה מדבר שממה, וקורע". ומפרש 'מגן אברהם': "בחורבנך... כיוון שהאומות מושלים עליהם". עכשיו שאין האומות מושלים, אין חלים אותם דיני אבלות. ט' באב וכל יתר הצומות מדברי נביאים הם. ואין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו, אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמניין.

באשר לתפילה ולשונה: אם באופן פרטי יטען אדם שמילים מסוימות כגון: "היינו לעג וקלס", "העיר הבזויה" וכד' המיוחדות במרירותן מפריעות לו לכוון ולהתפלל בלב שלם, הרי שהוא, כאיש פרטי, יוכל לדלג עליהן. הדוגמא שהבאת – ברכת "נחם" – שסביבה היה "רעש", שני חלקים לה. חלק אחד המספר על העבר, על מה שכבר קרה: "ויבלעוה, לגיונים"... "ויהרגו בזדון חסידי עליון" וכו' וכו', הרי שדבר זה קרה ואין מה להתנגד לאמירתו. ה"בעיה" היא לגבי התיאור השייך לירושלים בהווה. עיר ה"אבלה", "החרבה והשוממה", "האבלה מבלי בניה" וכו'. כלום אין המצב כן? כלום בניה של ירושלים בתוכה הם יושבים? האם הר

ה. כשבאים אלי מיני "צדיקים" כאלה, אני אומר להם: מה שאתם תובעים אינו נובע מריבוי תורה שבכם אלא ממיעוט תורה, שהרי הלכה מפורשת היא שבניית המקדש אינה מצוה של יחיד אלא של ציבור, של כלל ישראל. מפורש בגמרא (סנהדרין כ:): ששלוש מצוות נצטוו ישראל בכניסתם לארץ: להעמיד להם מלך, כלומר הנהגה לאומה, למחות את עמלק, ושלישית לבנות את בית-המקדש, בזה הסדר, והסדר אינו דבר שבמקרה, כשם שיש מצוות יש סדר של מצוות. ענין מחיית עמלק – דבר זה לא נתברר מה כוונתו, אבל מה שברור הוא שהעמדת המלכות, כלומר הנהגה של העם, קודמת לבניית בית-המקדש, ולא מפורש כמה שנים, אולי דורות צריכים לעבור, עד שהמלכות בישראל תתבסס. אמרתי להם לתובעים את בנין בית-המקדש: בוער לכם מקדש? – לא בוער, קודם בואו נבסס את מלכות ישראל. מלכות היום, זה כל מה שמנהיג את האומה בהסכמת האומה ולא בפירוש נגד התורה. להנהגה זו יש ערך כמו מלכות במידה מסוימת. וצריך לעבור זמן עד שהיא תתבסס. הרצ"ה, ריאיון לגאולה כהן, מעריב ה' באב תשכ"ז, שם, עמ' נא-נה. מקורות נוספים על אודות יחסו של הרצ"ה ליום ירושלים אצל ר' שמחה רז (עורך ראשי), משמיע ישועה, לדמותו של הרב צבי יהודה הכהן קוק, מרכז שפירא תש"ע, עמ' 331-340.

הזיתים שבתוכה לא חולל? וכי ירושלים כפי שהיא עכשיו היא אותה ירושלים "מכלל יופי", חמדת תפארתנו, כפי שאנו רוצים לראותה? כלום כל זה אינו כואב לנו, ואין אנו צריכים להתפלל על כך?

שאלה: האם מותר להקריב חלק כל שהוא מארץ ישראל למען השלום עם הערבים?
הרצי"ה: כבר אמרו חז"ל: "ארץ ישראל ירושה לנו מאבותינו". א"י – מתנת אלוקים היא לנו. הקב"ה שהוא אדון העולם הוא שנתן לאבותינו ולנו את הארץ הזאת מתוך העולם שכולו שלו. עם ישראל בארץ ישראל – זהו המצב הטבעי והנורמלי, יש כאן שייכות ממלכתית, רוחנית ואלוקית. אין אלו כיבושים. לא הלכנו לכבוש בתימן או בחבש משום שאין לנו שום שייכות לשם. מה שאין כן ארץ ישראל. שלנו היא. ואם באו גזלנים ובנו כאן בנינים אין זה מפקיע מזכותנו כמלוא הנימה.

שאלה: כיצד עלינו לנצל את ההתעוררות הרוחנית שהתעוררה גם בציבור הלא-דתי כדי לקרבם לשלמות תורת ישראל?

הרצי"ה: הבעיה הזו אינה חדשה. אולם הליכוד והאיחוד בעם, ההרגשה הפנימית של ההתקרבות והגילוי של הקדושה הפנימית מביא אותנו למצב נוח יותר להשפעה. במצב זה יש להרבות ולחזק יותר ויותר את "יסוד האחדות" באומה להרבות את ההבנה ההדדית, הבנה המקרבת אחים לשייכותם האמיתית: לתורה, לאמונה ולמצוות. להרבות באהבת ישראל ובהתקרבות כדברי חז"ל: "אוהב את הבריות ומקרבן לתורה". יש לדעת כי היסוד העיקרי הוא אחדות ישראל שבאים מתוכו לאהבת ישראל המקיפה את האומה כולה. יותר ויותר מתגלה לעינינו כלל ישראל. כולנו עם אחד, בחול ובקודש, על כל הגוונים והסוגים – כל "ארבעת המינים" – השואפים להבנה, אהבה ואמונה.

שלמות ארץ ישראל – שני כרוזים שנכתבו בסמיכות למלחמת ששת הימים⁴

לא תגורו!!!

א. "ועל זה (עייכוב תקומת קודש נחלת ד' לעם ד') עתידין לתת את הדין כל גדולי ישראל ומהם יבקש ד' עלבון הבית העלוב" (אור-החיים, ויקרא כה, כה).
 ב. חטא ופשע מסירת קרקעותינו לידי גויים אינו אלא חולשה של חסרון דעת אמונה ולא יותר – וזה לא לטובתם של ישראל אלא לרעתם ולכישלונם חלילה, כמו לרדיפתם ולסכנתם, ד' ישמרנו, ולחרפתם ולדיראונם.

ו. ד' באלול ה'תשכ"ז. לאחר המלחמה היו שהציעו לוותר על חלקי הארץ שנכבשו, ולעומתם החתימו אנשי א"י השלמה עצומה שבה נאמר כי "עתה חזרה לדינו כל א"י". הרצי"ה נמנע מלחתום על נוסח זה, שכן עבר הירדן טרם נכבשה, ולכן הוציא כרוז זה מטעמו.

ג. אין שום צד היתר לאיסור תורה זה של מסירת קרקעותינו לגויים, ח"ו, לצמיתות ובהחלט, ולפיכך החיוב על כל אדם מישראל, ועל כל גדול תורה בישראל, על כל איש צבא בישראל, למנוע ולעכב את זה בכל אומץ ועוז, ומן השמים יסייעונו.

ד. בענין מצוה דרבים, של כל ישראל, להגנת שלמות אחיזתנו בארץ חיינו מורשת אבותינו, אין שום מקום וענין להשתמט מזה, מפני השייכות לכך גם של אנשים שאינם ברורים ומוחזקים בכשרותם, ואפילו היו ברורים ומוחזקים שאינם כשרים. גם לפני הופעת הציונות, גם בתקופה הקודמת, בתקופת חיבת ציון, שגדולי גאוני ישראל היו שייכים אליה, והיו שייכים אליה ופעילים בה גם הרבה לא-כשרים בדעותיהם וארחותיהם, ולא הסתייגו ממנה בשביל כך גם גאוני וצדיקי ישראל ממצות כלל ישראל, מצות תקומת עם ד' ונחלתו. ואלה דברי קדשו של רבן של ישראל הנצי"ב זצ"ל בספר "שיבת ציון": "אחרי שנתעורר הרעיון בקרב ישראל מקצה העולם ועד קצהו, בכל מקום אשר אנחנו מפוזרים, וקול המון כקול ש-די בדברו ע"י נביאיו, וע"כ עלינו להימשך אחר קול דבריו זה ולבטוח בו ית' שיגמור אחרינו. הסגולה של חברת ישוב א"י היא ההתאחדות של הרבה דעות שונות למרכז אחד, אשר הוא תל תלפיות לכל פזורי עם ד' הן במקומות מפוזרים הן בדעות שונות בהליכות עולם של ישראל, וזכינו שזה הענין של ישוב הארץ הוא הבריה התיכון המבריה את ישראל מקצה העולם ועד קצהו לדעת אחת".

ה. ולפיכך כל מה שיעשה בזה, בניגוד ובקלקול לשלמות תורת ישראל ותוקף בטחון ישראל, אם מצד שיבושי מדינאים או מצד היסוסי תלמידי-חכמים, הוא בטל ומבוטל מעיקרא ולעולם, בכוחם של כל ישראל, מעתה ועד עולם, ואין לכל זה שום ערך משפטי וממשי, ואי עבדי לא מהני, ד' צבאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה".

צבי יהודה הכהן קוק⁵

למען דעת!

א. כל הארץ הזאת היא שלנו, בהחלט, של כולנו, ואינה ניתנת להימסר ממנה לאחרים, "ירושה היא לנו מאבותינו" (עבודה-זרה נג): כדבר ד', אשר ממשלתו בכל דור ודור, לאברהם אבינו "לזרעך הארץ הזאת" (בראשית יב, ז), "לזרעך עד עולם" (בראשית יג, טו), "בארץ לך אתננה" (בראשית יג, יז), "לזרעך הארץ הזאת" (בראשית טו, יח), "ולזרעך כל הארץ" (בראשית יז, ח), ליצחק אבינו "ולזרעך כל הארצות" (בראשית כו, ג-ד), ליעקב אבינו "הארץ

ז. כרוז זה כתב רבנו כמכתב לשר משה דיין, בעת שהמשיכו הדיבורים על מסירת קרקעות ארץ ישראל ששחררו, לידי גויים (שם).

לך ולזרעך" (בראשית כח, יג), "הארץ לך ולזרעך" (בראשית לה, יב), לבני ישראל "נתתי לכם מורשה" (שמות ו, ח), "לזרעכם ונחלו לעלם" (שמות לב, יג).

לפיכך אחת ולתמיד הדברים ברורים ומוחלטים, כי אין כאן שום שטחים ערביים ואדמות ערביות, אלא אדמות ישראל, נחלות אבותינו הנצחיות, אשר אחרים באו ובנו עליהם, שלא ברשותנו ונוכחותנו, ואנחנו מעולם לא עזבנו ולא נתקנו את נחלות אבותינו, תמיד תמיד המשכנו כל קשרי תודעתנו איתן וכל תקפה של מחאתנו הנמרצת כלפי ההחזקה האכזרית והמלאכותית שלהם בהן. כן מצוים אנחנו בשחררנו אותן, וכן לא נעזוב אותן ולא נינתק מהן, וכן יודעים הדברים גם במסורות הערביות שבעל-פה, על שיבתנו באחרית-הימים אל ארצנו נחלת-אבותינו, וגם בספר הקוראן שלהם, ומאשרים הדברים גם בדברי חבר-הלאומים אשר בסיום מלחמת שנת ה'תרע"ד. וכן היתה הודעתו של לויד ג'ורג', הנמצאת בידי, כי כל הארץ הזאת, לפי כל מלוא גבולותיה התנכיים, שייכת לשלטון עם ישראל.

ב. בחזרנו בזמננו, בפקודה האלהית "כי בא מועד" (תהלים קב, יד) ונתגלה הקץ (סנהדרין צח; ספר הכוזרי ה, כז; אור-החיים ויקרא כה, כה; ישועות מלכו יורה-דעה סי' סו), אל ארץ אבותינו ארץ חיינו וקדשנו זאת, לא לקחנו מאת הערבים אשר ישבו בתוכה, בשממותה, שום שלטון ממשלתי, שלא היה להם בה, אלא חזרנו אל ארצנו זאת בהתמוטטות השלטון הזר ששלט עליה זמני, ובהסכמת והחלטת אומות-העולם, אשר מתוך-כך הארץ הזאת היתה בידם, ואשר הודיעו בהתעלותם התרבותית את הודאת הכרתם בצדקת שייכות שלטוננו בארצנו זאת. יודעים ומכירים בזה – בעובדה הזאת האמתית שלא לקחנו מאתם שום שלטון ממשלתי – גם הערבים בני הארץ בהודאתם זאת במסמך הכתוב הנמצא בידי.

גם הלא ידוע לכל כי לא גרשנו אותם מהתישבותם פה בארצנו זאת נחלת אבותינו, ארץ נבואתנו, נביאינו, ומלכותנו, מלכינו, ומשגב מקדשנו, והשפעתנו הכלל-אנושית, אלא שהם בעצמם, אם מתוך פחדנות והתבהלות מופרזת או מתוך המצאות תכניות פוליטיות של ניפוחי דברים מסולפים ועשיית "מחנות פליטים" למראה עיני העולם הסובב והרחוק, ברחו ועזבו כמה ממקומות ישוביהם כאן. ואנחנו המשכנו וממשיכים, לבנות ולהיבנות במפלאות נוראות אלהים, ממקדשנו אל ישראל הנותן עוז ותעצמות לעם, ברוך אלהים, בעבודת קדשנו לבנין עמנו וארצנו, תורתנו ותרבותנו הטובה, בצדק ובמשפט, לתקומת נצחנו וכוננות החזרת שכינתו שכינתנו ציונה.

וד' צבאות עמנו ומשגב לנו אלהי יעקב, "ולא נסוג ממך תחיינו ובשמך נקרא, ד' אלהים צבאות האר פניך ונושעה" (תהלים פ, יט-כ).

הרצי"ה ומצעד צה"ל - יום העצמאות ה'תשכ"ח

הרצי"ה דחה את הדרישה, שהרבנות הראשית תאסור ללכת לחזות במצעד צה"ל, נימוקו היה: כל מה ששייך למצוות כיבוש ארץ ישראל וליום הזה של קימום מלכות ישראל - הכל קודש, ואין בכך משום "כוחי ועוצם ידי"! הוא הבהיר לתלמידיו, שחובה עלינו לעשות חיל, אלא שיש לייחסו לקב"ה ולהבין שהוא הנותן לנו את הכוח ואת החיל הזה. במצעד הוא ראה קידוש ה', העלאת כבוד ישראל בעיני העמים, וביטוי לעצמאות עם ישראל בארצו ושלטונו בה.

בטנקים, בכלי הנשק ובמדי צה"ל ראה תשמישי מצווה וקדושה, כי באמצעותם מקיימים את מצוות כיבוש וישוב ארץ-ישראל. בשנים תשי"ח, תשכ"א, תשכ"ז, תשכ"ח ותשל"ג, כאשר מצעד צה"ל התקיים בירושלים, הוא עודד את תלמידיו לצאת ולחזות במצעד, ואף הוציא את הלומדים מבית המדרש. בשמחה גדולה יצא בעצמו לחזות במצעד. הוא התעניין בכל כלי נשק שעבר לפניו, ועל כל טנק שחלף אמר: "אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו". הוא עמד לאורך כל המצעד, למרות השמש הקופחת, וסירב לשבת על כיסא שהוצע לו. הוא הקפיד לחזות במצעד בעומדו מול הכנסת (הישנה), ולא בתחילת רחוב המלך גורג' הסמוך יותר ל'בית הרב'.⁶

יחס הרצי"ה לדגל מדינת ישראל

בשנת תשל"ח נשאל הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל על ידי קבוצת בחורי ישיבה, "שאלה נבערה", בלשונו, על אודות היחס לדגל ישראל ולהלן תשובתו:
"נרעשתי ונכאבתי לראות דברי מכתבך ובשם חבריך, בשאלה הנבערה אם בהתייחסות הקדושה אל דגלה של מדינת ישראל יש בה משום 'בחוקותיהם לא תלכו'. אתם יקירי צריכים לחזור בתשובה שלמה מן העקמומיות הזאת. כהוראת וכהדרכת קדשו של הרמב"ן, 'אביהם של ישראל'. תקומת מדינת ישראל לכיבוש הארץ ויישובה ושלטונה בידינו היא מצות-עשה של התורה. הכפירה בחלק של התורה היא ככפירה בתורה. מציאות דגלים להנהגת כלל ישראל, היא מפורשת בתורה, קדושה וחשובה. אשרינו שזכינו לכך בחסדי

ח. שאלה מחייל בן ישיבת הסדר. הרקע לשאלה היה תקופתו בצבא שהייתה כרוכה במסדרים רבים ומפרכים מול הדגלים של הבסיס. החיילים ה"מטורטרים" היו סקרנים לדעת מה יאמר הרב צבי יהודה קוק בנושא. נדפס מתוך כת"י שבידי הרב יצחק קראוס (נדפס כאן ללא דברי החתימה). המכתב התפרסם לראשונה ע"י הרב שמעון גולן, דפי עיון לפרשת שבוע, פרשת במדבר, אפרת, תשנ"ט. ראה באריכות בספרו של הרב ארי יצחק שבט, 'להרים את הדגל', תשע"ד, ובתוך אוצרות הראי"ה, כרך שישי, ראשון לציון, תשע"ו.

בורא-עולם וקורא דורותיו. ההתייחסות בחביבות ובחרדת קודש אל זכותנו לתקומת מצות-מדינתנו, ואל תפארת סידוריה וסמליה, היא הביטוי הבריא של קדושת עם ישראל המכיר ומודה ומברך חסדי השי"ת עלינו, והיא גם כן קדושה של ממש, וההתכחשות לזה היא חולשה חולנית של תחושת החיוניות הכלל ישראלית והאישיות הישראלית, וצריך להתקדש ולהיטהר ולהשתחרר לגמרי ממנה, ומתוך כך להגדיל ולהאדיר אהבה ואמונה של למוד תורה וקיומה, אשר מתוך כוננות ירושלים של מטה, מתרוממת ומתחזקת של מעלה".

דברי הרצי"ה שהתפרסמו לקראת יום ירושלים הראשון (ה'תשכ"ח)

יגדל כח ד'^ט

...ועתה יגדל כח ד', לפני שנה בכ"ח אייר, הושלם שיכלולו של קיומנו את מצותנו הכוללת של ירושתנו, את עיקרה של ארץ חיינו נחלת אבותינו – בהחזרת כל ירושלים, עיר קדשנו עוזנו ותפארתנו, ומקום מקדשנו בה, לרשותנו אנו. חזרנו ונשבענו והכרזנו אז, בפני כותל-חיינו זה, לעומת כל ישראל וכל אומות העולם, כי חזרנו אל מורשת אבותינו, וכמובן, ולא נזוז מכאן. התהליך הנפלא של מעשה ריבון העולמים והדורות, בהתגלות שובנו הביתה, בסדר שנתנו של תושיית-כוחנו, הוא להתקדמות התבססות והתחזקות ולא לנסיגות ורפיונות חלילה.

בזכרנו כי ד' אלהינו ריבון העולמים והדורות נותן לנו כח לעשות חיל, נשגבנו ואמרנו כמצות התורה בתקף תודענו, כי כוחנו ועוצם ידנו עשה לנו את החיל הזה, לישראל אורייתא וקודשא-בריך-הוא. דברו זה של אדון-עולם, החוזר ומלא בתורה בנביאים ובכתובים ובסדרי-תפילותינו ודברי ימי-חיינו, אינו בן-חלוף, ולא ניתן להשתנות ולהסתלף, חלילה, בהגיע הופעת קיומו.

בהגיע קץ גלותנו זה, כהודעת התורה והנביאים וחז"ל, הלך ונשבר עול הגויים מעל צוארנו במצבנו המעשי ובמהלכי-רוחנו. ובתקפה של שנת-הקודש הזאת, שנת היסוד והשורש לשנים ולדורות הבאים עלינו לטובה, הולך וחוזר ומתגדל כבודנו והדרנו, לעיני כל אפסי ארץ, גם מתוך כל המעקשים והסיבוכים, ולא נעשה עצמנו ולא נהיה עוד ללעג ולקלס בעיני הגויים, "לא נבוש ולא ניכלם לעולם ועד כי בשם קדשך הגדול והנורא בטחנו נגילה ונשמחה בישועתך".

ט. תדפיס מיוחד של דברי הרצי"ה שהופץ בישיבת מרכז הרב בכ"ח אייר תשכ"ח, חזר ונדפס בספרו 'לנתיבות ישראל' ח"ב, עמוד קסד וכן בספרו 'אור לנתיבותי', שער נתיבות התורה, נתיב קדושת הזמנים, מו. ובספר 'להלכות ציבור' כרוז יד. וראה לעיל בספר זה: שער ההודאה (בכרך ב), את דבריו של הרצי"ה במעמד זה.

וגם אם אלף פעמים יאמרו, גדולי תורה, או חסרי תורה, שאין כאן בעניננו הכללי של עמנו וארצנו ענין של הלכה, אינה משתנית האמת ממציאותה כי כולנו כולנו, גם ביודעים וגם בלא-יודעים, גם ה"דתיים" וגם ה"לא דתיים", הלא מקיימים בזה את ההלכה הגדולה הכלל-ישראלית, המלאה כל ישראל ואורייתא ממקורות ראשונים ואחרונים, של החזרת ארץ נחלת אבותינו לרשות בעלותנו הממשלתית.

וגם כל אי-הנעימות אשר במשגב תקומתנו האלהית לעומת תיאוריית ההבל והרשע הנוצרית המתפוררת ביחס לנצח ישראל, או בהתרגלות הגויית הערבית בהתייבותם ובבנייתם על אדמתנו, או בהמשך שלטון הרשעה של הצר הצורר הרוסי בממשלת יורשיה אויבי ד' ועמו, או בזו הסתבכות נדחינו פזורינו בטומאת ארצות העמים, הלא כל זה אין ואפס הוא אל דברו הקיים והנאמן של ריבון העולמים והדורות, המופיע בהבעות תורתו ונביאיו ודברי חיי עמו, ומקיימנו ומרוממנו ומקדשנו, בבהירות ממשותו, לעיני כל אפסי ארץ.

וכלפי כל מיני "עצות" ותחבולות והסכמים, של גויים או של יהודים, של חולשות מדינאים או מלומדים, בהפרעות והרפיות של רוממות פקודתנו האלהית, שהם כולם בטלים ומבוטלים לגבי ערך האמת והצדק והיושר של תקומת עם ד' וארצו ותחיית שלומו ושפע רוחו לכל העולם כולו, ולעומת כל זה הלא יעמוד כחומת חוסן בצורה הכח האדיר של כל עם ישראל כולו, וכל דור נעורינו הקדוש, דור הגאולה והגבורה והקוממיות, בכל תשלובת האבות והבנים, וכל דעת הקהל העולמית תתרומם להביננו ולהכירנו ולהתחשב אתנו, במלוא ערכנו וגבורתנו הרוחנית והחמרית. ועם כל התחשבותנו בצמצומי סידורינו ביום הגדול והנשגב כ"ח אייר, משום שלום מלכותנו וליכודה (עם המכאיב והמבדח שבהיתר תפילותינו אצל הכותל כמו בימי שלטון האנגלים), הלא נדע ונזכור כולנו כי "לא נסוג ממך, תחינו ובשמך נקרא. ד' אלקים צבאות השיבנו האר פניך ונושעה" (תהלים פ).

צבי יהודה הכהן קוק

כרוז מיוחד שחולק בישיבת 'מרכז-הרב' לכבוד 'יום ירושלים הראשון'
כ"ח אייר ה'תשכ"ח

כ"ה

זה היום עשהד נגילה ונשמחה בו

יום ראשון כ"ח אייר תשכ"ח

יש לבבות ויש לבבות
יש לבבות אדם ויש לבבות אבנים
ויש אבנים ויש אבנים
יש אבני דומה ויש אבנים - לבבות

הרב צבי יהודה הכהן קוק שליט"א

הישיבה המרכזית העולמית - "מרכז הרב"

כרוזים מתוך הספר "להלכות ציבור" בעניין ירושלים ול'יום ירושלים'

ב"ה, כ"ח אייר ה'תשל"ו.

קול ד' בכח ובהדר לישראל ולעולם.

מתוך הידיעה הברורה והמוחלטה כי עצת ד' בורא העולם ויוצר האדם וקורא הדורות, הלא לעולם תעמוד, ומחשבות לבו לדור ודור, והתורה והארץ לעולם עומדת וקיימת, ולדורנו ולדורותינו, בהתחדשות גאולת ישראל בהתחדשות מעשה בראשית שמים וארץ, הננו חוזרים ומכריזים, אל כל ישראל וכל העולם, קול ד' בכח ובהדר, בתוקף דברו וחוסן ישועתו, ובאמונת עתו, בשובו שיבת ציון, וכופלים ומחדשים שבועת נאמנותנו, לירושלים מקדשנו לבנו, ולכל מלוא רחב ארצנו, המובטחת בדבר ד' אל אברהם יצחק ויעקב, להמשך זרעם ודורותיהם ונצח ישראל כולו, בפני זה כתלנו, אשר לא זזה שכינה ממנו, והנה הנה מוחזרת: ושכנתי בתוכם.

צבי יהודה הכהן קוק

ב"ה, כ"ח אייר ה'תשל"ז.

לבירור ענינו של יום הכ"ח אייר^י.

הכל מעלין לירושלים.

"מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ד"

"נפלאים מעשיך ד' – ונפשי יודעת מאד".

כ"ח אייר הוא יום שיחרורה של ירושלים, עיר בירתנו, עיר נצחנו, עיר קדשנו ותפארתנו, מן חרפת השפלות של עול הגויים אשר על צוארנו, אל היותה מה שהיא באמת, עיר ממלכתיותנו עוזנו והדרנו לחרות-עולם, בהיגלות יד ד' צור-ישראל-וגואלו, על-ידי שלוחיו הנאמנים גיבורי צבאנו הנאדרים. ומתוך התקיימות דבר-ד' האומר לירושלים תושב, נמשך ממנה שפע המעש הממשי אל ערי יהודה, שתבנינה ותשתכללנה. ועם גילויה וסידורה, של העובדתיות המתאמת ומתאמת הזאת, הולך ונמשך ומוסיף כל תקפו וחוסנו של משגב ישועתנו, ברוך השם. תגדל ותאדר האהבה-האמונה ההדדית, מתוך דעת אמתת ישראליותנו,

י. מאמרים של הרצי"ה בעניין ירושלים (שנכתבו לפני מלחמת ששת הימים) ראה: 'והנצח זו ירושלים' – לנתיבות ישראל א, קמג-קמז, ('הצופה', כ"ד בטבת ה'תש"י) ו'אל עמידת רגלינו בירושלים', שם, עמ' רטו (סיון ה'תשט"ז).

יא. להלכות ציבור, כרוז קכא.

ונעם אוירה דארץ-ישראל, המחכים ומחיה ומרומם ומנשא, יופיע בבהירות הארתה של מלוא קוממיותנו.

כ"ח אייר, של שנת תסד"ר, הוא יום עלותו של האור החדש על ציון וירושלים וישראל ומקראיהן, של עלותו של מרן אבא זצ"ל כוהנו הגדול אל עם-ד' ונחלתו, אל שלמות קהלו אשר בארץ חיינו ותחייתנו. אז כאשר מכל הצדדים, של גדולי גאוני ישראל ומקהלות המוניו, במרחבי היהדות הגדולה, של רובי רבבות עמנו הנמצאים אז בארץ רוסיה, ומתוך הישיבות הגדולות אשר במדינת ליטא, וראשי גאוניהן, עלתה הקריאה והאזעקה: "על מה נטשתנו?!", אז הופיעה והכריעה והוכיחה זו הקריאה והפקודה העליונה הנאדרה-בקודש, של שירות ה"עבדות לעם קדוש על אדמת הקודש", לקיום אותם הגילויים השמימיים, אל הגאון ר' מרדכי אליאסברג זצ"ל, רבה של בויסק אז, על היעודים הגדולים המיועדים לכ"ק מרן אבא זצ"ל בארץ-ישראל, ואל הגאון האדר"ת זצ"ל, על הגדולות הציבוריות הכלל-ישראליות המיועדות לו שם.

בפגישת שייכות שני הכ"חים האלה, ראשית כאחרית, במערכת קורא הדורות מראש, מתגלים ומסתדרים יחד בקול ד' בהדר, קול ד' בכח, ד' עוז יתן לעמו ויברכהו בשלום שלם על נחלתו כולה.

צבי יהודה הכהן קוק

•

ב"ה, אדר שני ה'תשל"ו.

אמתתה של ירושלים^{יב}

ירושלים היא עיר הבירה של מלכות-ממשלת-ישראל. ירושלים הרים סביב לה – וד' סביב לעמו מעתה ועד עולם (תהלים קכה, ב).

ודבר ד' מירושלים (ישעיה ב, ג). ירושלים לא נתחלקה לשבטים (מגילה כו, א). ירושלים נקראת על שמו של הקב"ה (בבא בתרא עה, ב). ירושלים אינה נעשית עיר הנידחת (בבא קמא פב, ב). ירושלים מקודשת מכל ארץ ישראל (כלים פרק א). עשרה קבין יופי ירדו לעולם, תשעה נטלה ירושלים ואחד כל העולם כולו (קידושין מט, ב).

ירושלים – משוש כל הארץ (תהלים מח, ג). כיפה של חשבונות היתה מחוץ לירושלים (מדרש רבה, סוף פ' פקודי). ירושלים הבנויה כעיר שחוברת לה יחדו (תהלים קכב, ג). ירושלים שהיא עושה את כולם חברים (ירושלמי חגיגה פרק ג הלכה ו).

יב. להלכות ציבור, כרוז פה.

ירושלים עיר שמחברת ישראל זה לזה (ירושלמי בבא קמא פרק ז הלכה ז).
ירושלים לבם של ישראל (תקוני זהר כא, בהגר"א נו). ירושלים אורו של עולם, ואורה של
ירושלים הקב"ה (בראשית רבה נט).
ירושלים תרומה מכל ארץ ישראל (תנא דבי אליהו זוטא, פרק ב). ירושלים תיבנה כשיכספו
בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה (ספר הכוזרי ה, כז).
ירושלים מקודשת לגויים בקדושת קברות, ולישראל להבדיל אלף הבדלות, היא ראשה ולבה
של ארץ החיים. ירושלים כדברי רבנו הגדול הרמב"ם ז"ל היא כולה מקדש. ירושלים היוצא
ממנה פסול (שבועות טו, א).

בצפיית הישועה השלמה
צבי יהודה הכהן קוק

ירושלים - עיר הקודש לישראל^י

(ב"ה ז' כסלו ה'תשל"ז)

להם, לגויים, היא קדושה של קברים וחורבן. לנו היא קדושה של חיים, של מלך העולם
וקורא הדורות, ומסדר תקופותיהם, ראשיתם ואחריתם.
קדושה של שלמותה ועיקרה של ממלכתיותנו, של השבות שכינתנו ונבואתו בתוכנו,
ומתוכנו על כל אפסי ארץ. לנו היא כולה עיר-הקודש - והמקדש, וכולה נקראת מקדש. לנו
היא משוש לכל הארץ. היא מרום הרינו, וגיא חזיונו. לנו אבניה אבני חומת בית קדשנו
ומשגב תפארתנו, גם כאשר תוכנו בחול, ואחר-כך - הוקדשו, וגם כאשר הוחרבו, אבני
לבבות הם לנו ובשבילנו, ולנו מחיצותיה - מדרגותיה. תפיסות-פליטה הן לנו לערכי מעלות
קדושתה ואחיזות ממשותה המעשית בהלכות הליכות חיינו.
לנו היא המקום, אשר בחר בוחרנו באהבה מכל העמים ונותן לנו תורת אמתו, וחיי עולמה-
עולמנו. לנו היא מרוממת מתוך כל חיינו כולה, ואיתה ועל גבה.
לנו היא נקראת בשמו של הקב"ה והיא קיימת ומתקוממת ומשיבה למקומה ומתחדשת
ומתרחבת ומתפשטת ומשתכללת עם שוב ד' ציון וכינוס בניה לגבולם.
ירושלים הרים סביב לה וד' סביב לעמו מעתה ועד ולעולם.

ירושלים היא המקודשת מתוך כל ארצנו כולה, ומחברת כולנו כאחד בהעלותינו כולנו להראות פני ד' אלוקינו. ירושלים היא מנוחתנו ונחלתנו, והיא מתבררת ומתברכת לנו מתוך נקודתה הפנימית של ציון.

”חודת קדושת כתלנו”^{יד}

לידע להיודע ולהודיע:

הכותל-המערבי הוא שייך לכל ישראל. שכינה לא זזה מכותל-המערבי (ע”פ מדרש תהלים יא, ג ועוד), ו”הנה זה עומד אחר כְּתָלָנו”, ושכינה אינה בטלה (רמב”ם הל’ בית-הבחירה) וקיים בה בכל-תקפו קידוש-השם הגדול של ד’ אלהי ישראל ונצח עוזו, הנותן תעצומות לעם, לארץ הזאת ולעיר הזאת, אשר כולה נקראת בשם ד’ אשר עליה ובתוכה, בתקומתה ובתחייתה.

ירושלים לא נתחלקה לשבטים. ושלטונות העיריה של ירושלים אין להם שום ענין זכות ורשות ואפשרות השתלטות על כל שטחו וסביבתו של כותל-קדשנו של כל ישראל. ואוי-ואבוי לכל אשר יעיז לפגוע במשהו בחדת-קדושת כתלנו ואשר לו ואָתו, ואין מקיפין בחילול-השם, והיתה יד ד’ בו ובמשפחתו.

וכולנו נתברך בברכת ד’ מציון ונראה בטוב ירושלים, עיר הקודש והמקדש.

צבי יהודה הכהן קוק

3

למשמעות ”יום ירושלים” באמונת ישראל

הרב עוזי קלכהיים (תרצ”ה-תשנ”ד)

גבעת-שאול, ירושלים

כדי לקלוט את גודל השעה ולתת ממד נכון לזמן הזה – ”יום שחרור ירושלים”, עלינו לזכור ימות עולם ולהתבונן בשנות דור ודור, את ”נצח ירושלים” נוכל להבין ולהשיג רק מתוך

יד. בחודש ניסן תשל”ז התגבשה הצעת ממשלה להפקיד בידי עיריית ירושלים את הסמכות המנהלית באזור הכותל המערבי בחלקו הדרומי, במטרה לאפשר הקמת רחבת תפילה נוספת שתשמש את הרפורמים ו’פלורליסטים’ המעוניינים לקיים תפילה מעורבת גברים ונשים, וכן להכשיר את השטח להקמת אתר תיירותי במקום. עם היודע העניין, בכ”ד בניסן תשל”ז, כתב הרצי”ה מכתב חריף (להלכות ציבור’ עמ’ קח), בו הביע את העמדה החד-משמעית של היהדות כלפי הכותל המערבי.

אלפיים שנות גלות, וכבפתיחתו של המהר"ל ל'נצח ישראל' שאין לשבח הכרה אמיתית רק מן ההפך. רגיל היה רבנו מרן הרב זצ"ל לפרש דברי חכמינו "כל המתאבל על ירושלים – זוכה ורואה בשמחתה" (תענית דף ל ע"ב) כי רבים יראו בבנין ירושלים וכיצד היא יוצאת מחורבנה ושממתה, אבל לא כולם יזכו לשמחתה, שכן רק אלו שהתאבלו והרגישו בשפלותה, כאבו את כאביה, הצרו עליה בדלותה, יזכו לראות בשמחתה. כדי שנהיה שותפים בשמחת ירושלים, נזכיר מעט פרקי עבר מתקופות שונות בעבר, בגלגוליה הרבים של ירושלים, שעברה מיד ליד ומשלטון לשלטון. נרגיש את עלבונה בשפלותה ודלותה. כשליגיונות זרים שלטו בה, נזכור כיצד הוטל עם ישראל לחרב ובניו לשבי ועבדות. נדע להתנחם בשובה אלינו, להיות תחת שלטוננו ובעלותנו, כימי עולם – ולדורות עד עולם...

א. ירושלים באבלה

לאחר שהשליך משמים ארץ, ונחרב בית מקדשנו, זרים עמדו על נחלתנו, ובקשו הכובשים הרומאים להנציח את גבורתם, בשער טיטוס לזכר כיבוש ירושלים, ולקיחת כלי המקדש. מאוחר יותר, לאחר שנצח אדריאנוס את חיילותיו של בר-כוכבא, הוטבע המטבע 'יהודה השבויה' המתוארת כאשה אבלה וחייל רומאי שומר עליה. וכדי למחות את זכרה של ירושלים מלבם של ישראל החריב את שארית החומות והבניינים וחרש את העיר כולה. בנה במקומה עיר רומאית, והסב את שמה של ירושלים ל"אליה קפיטולינה" – על מנת שגם שמה של העיר לא יזכר עוד. כל זאת בתוספת הגזרה החמורה: גזרת-מוות לכל יהודי שייכנס לתחומה של העיר, אשר נמשכה כמאתיים שנה ויותר... עד שהתחלף השלטון. שבעה דורות של ירושלים ללא רגל יהודית!

הבה ננסה לחוש במעט את העלבון הנורא והצורב, ואת הכאב העצור על הניתוק הקשה והאכזרי, שכן אפילו דמעה על חורבותיה לא יכולנו להזיל. רק לאחר תקופה זו נפתח "סדק-קטן" תחת שלטון הנוצרים, בה הורשו היהודים לבוא רק פעם בשנה, בתשעה באב, להתפלל ולבכות על חורבנה.

שנים רבות לאחר מכן – כשמבקר יהודה אלחריזי בירושלים, הוא כותב מעט מרשמיו בספרו "תחכמוני" (שער כח) בו שאל את אחד מתושבי העיר, מאימתי החלו היהודים לגור בה? ענה לו: "מיום לכדוה ישמעאלים – שכנוה ישראלים", ואילו בזמן הנוצרים לא נתנו לנו לשבת בה, בטענה "שהרגנו אלוהיהם". הרי שמצאנו מעט נוחם בצל הישמעאלים, ששבנו אליה כגרים, ויכולנו לפחות להזיל דמעותינו על הררי ציון.

ישוב קטן זה של יהודים נעלם כחמישים שנה לאחר מכן. כשהגיע הרמב"ן לארץ כבר "יצאה הארץ" מידי יורשיו של צלאח א־דין המסוכסכים בינם לבין עצמם, ופרץ עליהם הגל הגואה של התתרים אשר כבשו את העיר בסערה.

כדאי לקרוא באגרתו של הרמב"ן: "ואין ישראל בתוכה כי מעת באו התתרים ברחו משם ומהם שנהרגו בחרבם, רק שני אחים צבעים קונים הצביעה מן המושל ואליהם יאספו עד מנין מתפללים בביתם בשבתות". בעיר עצמה נשארו כאלפיים תושבים מהם שלוש מאות נוצרים, וכולה "הפקר", "כל הרוצה לזכות בחורבותיה זוכה"! ואז כותב הרמב"ן את משפטו המפורסם: "כללו של דבר כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו" (כתבי הרמב"ן עמ' שסח – באגרות). מי שיאמר היום את תפילתו של הרמב"ן על חורבות ירושלים, יוכל לחוש מעט את שפלותה של העיר ב"ימי הבינים" תחת עול זרים.

לאחר למעלה ממאתיים שנה כשמגיע רבי עובדיה מברטנורא לירושלים הוא כותב באגרתו תיאור מסע הדרך על קהילות ישראל וכן מתאר את מצבה של ירושלים שמנתה 3000 נפשות, שבעקבות הרעב וגזרת המסים עזבה תושביה, ולא נשארו כי אם "שבעים בעלי בתים מדלת העם" (אגרת רבי עובדיה מברטנורא, נדפסה באגרות א"י לאברהם יערי, ועיי"ש בעמ' 127-128). הוא עצמו נעשה לקובר מתים "כי לא ימצא בה נושאים מתים והולכים לאחר המטה" (שם). את ההריסות קשה לשקם כי רשיון הבניה "צריך הוצאה מרובה יותר משבח של בניית הבית" (שם), ועל כן נשארת העיר עזובה וחרבה. היה זה בתקופת הממלוכים.

לאחר זאת עוברת הארץ לשלטון העותומנים, ששלטו בה 400 שנה – שלטון עריץ ואכזרי שאינו מתחשב בתושבים כלל. שלטון שאת קצהו הרגשנו בשלטון התורכים המופקר – ללא סדרי מנהל תקינים, אשר השוחד שולט בו, ולא ההיגיון והיורש. די להציץ בספרו של רבי מנחם מנדל מקמניץ "קורות העתים" המתאר את התעללות השלטון ביהודים, ומהו מאסר בכלא תורכי.

לפני שנתיים הקריא הנשיא נבון בישיבה קדושה זו, את מכתבו של הקונסול הבריטי, שנכתב לפני כ־140 שנה, ובו מוערך מעמדו של היהודי ככלב וכפחות מזה, בעיני שכניו. הוא נדחף לצדי דרכים, אפשר לפגוע בו, ואין מי שיתבע עלבונו, ואם יגיע ל'רחוב הייסורים' – לא יצא חי. כה עלוב נראה היהודי בעיני הזר, כבעל חיים ולא כאדם שיש לו זכות קיום.

תחנה אחרונה לפני שהארץ חוזרת אלינו הוא השלטון הבריטי שנמשך רק דור אחד, ולפי הגאון הקדוש רבי מאיר יחיאל מאוסטרובצה נועד להיות הפסק בין השלטון הישמעאלי שיש לו אחיזה בארץ מפני זכות המילה (ע"פ הזוהר בפרשת וארא לב), וכדי שלא יהיה קטרוג על ישראל, יזכו ישראל לקבל את הארץ מיד הערלים ('התקופה-הגדולה' להרב כשר, עמ' קעו, ז).

אף ששלטון זה היה תקין מקודמיו, לא הצליח למנוע פרעות ביהודים, ולא נתן גיבוי למפעל ההתיישבות והשיבה לארץ, אף שהובטח לנו זאת ע"י הצהרת בלפור להקים בית לאומי בא"י. הרי בגזרות הספר הלבן – מנע את שיבתם של הניצולים מן השואה לעלות לארץ, והפך את ההצהרה – לפלסטר.

ב. פלא השיבה

פרפורי הגסיסה האחרונים של אחיזת הגויים בארצנו, היו בדיוני האו"ם להשאיר את ירושלים עיר בינלאומית, מחוץ למסגרת מדינת ישראל. וכן השלטון הירדני על העיר העתיקה אשר חצה את העיר לשני מחנות. ואנו מנותקים משריד בית מקדשנו. ועתה משזכינו ששוחזרה העיר – והתאחדה מחדש תחת שלטון ישראלי, הרי "נסגר המעגל". זהו חזיון שאין כמותו בכל חיי הלאומים.

הנה אנו הגולים המושפלים, מנוד ראש לגויים, מושלכים מארץ לארץ, וארצנו עוברת ונמכרת מיד ליד, זכינו לשוב אליה בגבורת עוז בנינו שמסרו נפשם על כיבושה מחדש. המפגש המרגש של חיילי צה"ל עם הכותל, עורר מעיינות טמירים של רגשי קודש שהיו חבויים בלב האומה, והכל הרגישו שירושלים מבטאת את נצח ישראל וישועתו לעד.

גם היסטוריון עוין לרעיון שיבת ציון כמו א. טוינבי, שהגדיר את ישראל כ"מאובן-חי", (עיין "עם לבדד ישכון" לד"ר י. הרצוג ז"ל עמ' 45-43) אשר אין לו הזכות לירושת הארץ, הודה לד"ר יעקב הרצוג ז"ל (בפגישתו בלונדון לאחר כיבוש ירושלים) שאכן היה זה רגע היסטורי, בעת שחיילי צה"ל כבשו את הכותל. וכשנשאל היאך הבין שפתם, ענה שהוא מדד זאת בסיסמוגרף שלו "לזה יש אנטנה היסטורית" (שם, עמ' 60-1). דהיינו, מלאך רע בעל כרחו עונה: 'אמן' ואנו נאמר: 'אמונה'. זהו סיפורה של ארצנו, המתאר אלפיים שנה רק בראשי תבות וברמזי מאורעות, סיפור שכולו אומר אמונה.

ג. גילוי אדיר של אמונת ישראל

כל הסיפורים ידועים על לוחות ההיסטוריה, אך מכולם כאחד עולה וצומחת אמונת ישראל ונצחיותו, על אדמתו המובטחת בעזרת שומר ישראל לעד. רבי יהודה הלוי שיצא להגנת הדת המושפלת וכתב את ספרו "הכוזרי" על רקע מדינה יהודית בנכר, בארץ הכוזר, היה מחבר "ספר אמונה" לגאולת דורנו בארץ נחלתנו, בשלטון ישראלי. איזו שירה היתה בוקעת מכינורו לראות על הררי ציון את קיבוץ נדחי ישראל, הנאחזים באבניה מקצות הארץ "בונה ירושלים ה', נדחי ישראל יכנס". הבנת משמעות חזיון זה, הוא גילוי אדיר של אמונת ישראל המתממשת לעינינו בכל גודלה ואימתה, שהנה, אנו, בני בניהם – של הגולים – הננו הגואלים של ירושלים! די להעמיד את תמונת גיבורי ברכוכבא המובלים לטרף שיני אריות

לקול צהלת המון רומאי חוגג את השפלתה של קרן ישראל, של גבורת ישראל, לעומת התיקון בדורנו שחיילי ישראל משחררים את הר הבית. "מאת ה' היתה זאת היא נפלאת בעינינו" (תהלים פרק קיח פסוק כד).

יש להעתיק את שער טיטוס מרומי - לשערי ירושלים, כ"שער ניצחון" ולחקוק הפסוקים: "המה כרעו ונפלו - ואנחנו קמנו ונתעודד", "זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו".

לאור הסתכלות זו אפשר לחנך דורות, ולבנות השקפת עולם של אמונה, המתבררת מתוך המציאות העובדתית המתרחשת עמנו, ועל ידינו. זוהי האמת ברורה יותר מכל אמת קנויה בדרכי ההתחכמות והסברא של ההוכחות הפילוסופיות על מציאות הבורא והשגחתו בעולם. הדורות הבאים ודאי יתפלאו על דורנו זה, שלא חש את "משק כנפי השכינה", והכיצד לא תפסו הכל את התגלותו של הדבר האדיר שהתחולל לעינינו. על מה סבבו הויכוחים והדיונים ואלו חשבונות פעוטים נעשו, לעומת הפלא הגדול של שיבת ציון ותחיית האומה בארצה.

"יום שחרור ירושלים" הוא רגע גדול בחיי האומה "חסד שבמלכות", כפי שספרנו היום בספירת העומר ותמיד יחול בו היום הזה, שהינו גילוי החסד האלוקי שבמלכות ישראל, שמכוחה ועל ידה זכינו לחסד היום הזה... והגיע הרגע הגדול שהשיבה שלנו לירושלים התבטאה בגילוי של אמונה, הנשמה הישראלית חשה זאת בכל קצות תבל. אפילו בשדה הקרב, במדבר הגדול, בסיני, שהמלחמה היתה אז בעיצומה, הרגישו הכל שדופק האומה פועם בירושלים. וכן, יהודים בצפון הרחוק, במדבר הקרח הנורא של בריה"מ התעוררו צעירים - שגדלו כבר שני דורות ללא יהדות, הרגישו וגילו את יהדותם, מהותם וקשרם העמוק לא"י, וכך עבר הרטט בכל תפוצות הגולה. מדוע המלחמה על ירושלים פתחה לבם? כי ביהמ"ק נקרא: "לבם של ישראל" (איכה רבה, פתיחתא טז וכן ריה"ל כוזרי ב, לב). בעת שחרור ירושלים עבר הרטט בכל מחנה ישראל, וההרגשה היתה: "שבנו הביתה", כדברי ראש ישיבתנו הרב צ. י. הכהן קוק זצ"ל - שתי מלים אלו - אומרות הכול.

זהו האושר הגדול שהתגלה בשיבה הביתה, שאנו נמצאים שוב בירושלים של מטה ומחדשים חיינו בה, כבעלי בתים לאחר גלות שנות אלפיים, לא כסמוכים על שולחן אחרים אלא אנו הבונים והאדונים על הארץ הזו, ושולטים בה.

עוד תיכתב התורה על לוח לבנו, זאת תהיה הברית החדשה של גאולת העתיד. בעת שיסיר ה' את לב האבן ויתן לנו לב בשר לשמור כל חוקיו ותורתיו ולאהבה אותו ולדבקה בו. ובמהרה יתקיימו כל היעודים על קיבוץ כל נדחי ישראל לארצנו. ונזכה לעלות ולהראות בבית הגדול שיבנה במהרה. ובבנין בית המקדש נשמח כולנו.⁷

פסח שני ויום ירושלים

"שמעתי פעם אמרה שנונה מת"ח מיוחד, הרב עוזי קלכהיים, כי יום ירושלים הינו בבחינת "פסח שני". מי שצללי המציאות מעיבים על רוחו, והוא מרגיש "בדרך רחוקה"... לזה יש את יום ירושלים, בו אין כל סיבה שלא להודות בפה מלא לרבש"ע, ולהכיר את היד הגדולה המלווה אותנו שלב אחר שלב בדרך אל הגאולה השלמה" (הרב נתנאל אריה).

4

השפעתה של מלחמת ששת הימים

הרב זלמן ברוך מלמד

יום ירושלים ה'תשס"ה

אנו מתקרבים ליום ההודיה לקב"ה על הניצחון הגדול של מלחמת ששת הימים, ליום ההודיה על שובנו לירושלים עיר הקודש ולמרחבי ארץ ישראל. מלחמת ששת הימים הפכה את מדינת ישראל הקטנה והחלשה למדינה גדולה וחזקה, בבת אחת השתנה מעמדה של המדינה בעולם. כל העולם עמד משתאה לנוכח הניצחון המהיר והמוחץ. עם ישראל בכל העולם כולו זקף את קומתו.

המלחמה פרצה לא בגלל סיבות רוחניות-אידיאולוגיות. לא אנחנו יזמנו את המלחמה עם מצרים, וכל שכן לא עם ירדן. אך למפרע התברר שהמלחמה הייתה בעלת משמעות רוחנית עליונה עבורנו. התוצאות הרוחניות של המלחמה נמשכות והולכות ומתגברות. כיבוש ירושלים העתיקה, הר הבית והכותל, כיבוש חברון ומערת המכפלה, קבר רחל, שכם ויריחו, החזיר אותנו אל עברנו. המפגש החי עם מקומות הקודש האלו עשה מהפכה בלבבות. לא רק המפגש הראשון, אלא מאז ואילך, הביקורים במקומות קודש אלו ובעיקר בכותל המערבי, מעוררים זיק פנימי החבוי גם בלבבות הרחוקים ביותר. מכל רחבי העולם היהודי נמשכים ובאים יהודים אל הכותל. אין זה חזון נדיר לראות בן קיבוץ חילוני מניח תפילין ליד הכותל או בן למשפחה מתבוללת מזיל דמעה בין אבני הכותל וקורא קריאת שמע, אולי לראשונה בימי חייו. מאז מלחמת ששת הימים חל שינוי ממשי חיובי אל המסורת, אל האמונה.

מלחמת ששת הימים ושחרור ירושלים ומרחבי ארץ ישראל עוררו את יהודי הגולה מתרדמתם. אחרי המלחמה החלה עליה משמעותית מארצות המערב. הניצחון הגדול והמרשים של ישראל גרם להתעוררות יהודית ברוסיה ויהודים רבים דרשו לעלות לארץ ישראל. הלחץ גרם ששערי רוסיה נפתחו, עשרות אלפי יהודים עלו לארץ ישראל ויהודים רבים שלא קיבלו רשות לעלות, נאבקו בעוז למען עלייתם. כל ההתעוררות הזאת באה כתוצאה ממלחמת ששת הימים. ההתעוררות של אז הייתה ההכנה וההכשרה לקראת

העלייה הגדולה שבאה שנים אחר כך. למלחמת ששת הימים הייתה השפעה עצומה על כל העם היהודי בכל הארצות. ההזדהות עם ישראל גברה, נהיה כבוד להיות יהודי. ההתבוללות נעצרה, התחזק הקשר לאמונה ולמסורת. תוצאות רוחניות גדולות היו ויש גם היום, לניצחון ולשחרור ירושלים ומרחבי יהודה ושומרון, עזה והגולן. אולם עצם העניין עולה על הכול, עצם החזרה שלנו הביתה לירושלים היא העיקר. שובנו למקומותינו אינו אמצעי לאיזה מטרה גשמית או רוחנית. שובנו לבית אבותינו, לארץ אלוקינו היא המטרה עצמה והיא עולה על כל התוצאות. גדולה ישיבת ארץ ישראל ששקולה כנגד כל המצוות שבתורה. עצם השיבה היא העיקר, ומגודל העיקר הזה נמשכות מעלות רבות, גדולות ועצומות. היום, רואים אנו את גדולתה של מלחמת ששת הימים יותר מאשר אז. מתוך כך פורצת הודאה מכל הלב, הודאה להקב"ה המצליח דרכינו, ותודה וברכה לכל צבא ה' שלחם בעוז ובגבורה, והוקרה וזיכרון לכל שזכו במסירות נפשם להביא את הניצחון הגדול והמתמשך עד היום הזה ועד בכלל.

5

נפתחו השמים ונראה כולנו מראות אלוקים

הרב דוד חי הכהן

'אורות התורה', בת"ים

היום נעסוק ביומה הגדול של ירושלים, יום כ"ח באייר. רבים וחשובים היו הנסים במלחמת ששת הימים, נס ההצלה של הישוב בארץ ועמו, נס ההצלה של מדינתנו שהוקמה שנים מעטות קודם, לאחר תקוות ומאמצים של אלפי שנים, הייתה במלחמה זו פרשת ניצחונות מופלאים של יד ה' אשר הכתה בחוזק בכל צבאות צוררים וניפצתם לרסיסים. היו נסי זכייתנו המחודשת בחלקי נחלת אבותינו המקודשים שמהם הפרידונו בזרועות זדון למשך אלפי שנים, ועליהם זכינו לחזור באהבה ובהתרפקות שבאו לפצות ולו במעט על שנות הריחוק הרבות. חזרנו אל מערת המכפלה, חזרנו אל רחל אמנו בדרך בית לחם, לבית אל, שילה, שכם, אל יוסף הצדיק, אל יהושע בין נון תלמידו של משה רבנו, מנחיל התורה והארץ, זכינו להגיע לקברו של אלעזר בן אהרון הכהן ועוד ועוד, אך, מעל כל אלה עממה בזהרה הנפלא את כל האורות, האורה שבקעה מירושלים ומליבה, הר הבית והכותל המערבי, אותה חומה השומרת בשבילנו את מקום מקדש חיינו, המכוסה בינתיים, בבנייני הסהרונים, יוצאי המדבר המתיימרים לרשת את נצח ישראל, אף על פי שלא הייתה ולא תהיה בו מיתה לעולם.

גם בשנים האחרונות, בכל הפרסומים הדתיים ושאנים דתיים, היהודים והנוכריים, אנו חוזים בתמונות מלחמת ששת הימים בהיקפה המלא וברשמיה שהטילה על בית ישראל כולו דרך מוקד המרכז בתוכו את כל עניינה, אותה תמונה מפורסמת של הצנחן גלוי הראש המתרפק בבכי על אבני הכותל החמות, כבן אובד השב אל חיק אימו האובדת, אכן, יותר מכל ההישגים שמנינו, ישנו הישג שאותו ידענו, אך אין לנו קנה מידה לאמוד ולשער את עמקו והקיפו גם יחד, במלחמה זו נפתח לראשונה גם סדק בחומת הברזל שהפסיקה בין ישראל לאביהם שבשמים מאז חורבן הבית. התחלנו לראות בעליל את אור השם החודר אל ליבותיהם של ישראל ושולח משם קרני זוהר מחזירי אור אל סביבותם, שורשי האמונה בלבבות הועמקו וקלטו לתוכם אלפי שנים את לשד אורות הקודש והאמונה והעבירום אל גזע האילן הקדוש, בית ישראל, מבלי שנוכל להראות סימני פריחה ולבלוב. כלפי חוץ, נראה הגזע יבש וצמוק, ללא שום סימן לפריחה, אולי כמה סימנים המראים שעוד יש עתיד לאילן ועוד ייתן פריו בעיתו, והנה, באה העת ובבת אחת נבקעו פקעות רבות בענפי העץ הקוצניים והעוקצניים ובתוכם נראו עלי שושנים מדיפים ריח נעים שבישם את כל הטחב הישן שהיה שרוי במקום. אמנם, גם קודם לכן היו גדולי גדולים ויחידי יחידים שענים חדרה למעמקים וראו את האורות הגנוזים בתוך אותו כותל שהגויים השמחים לאידנו קראו לו 'כותל הדמעות', אך הפעם, זכינו שעניי כל העם נפקחו בבת אחת, דמעות הבכי והגעגועים של חיילי ישראל והמוני בית ישראל בכל מקום, עזרו להמיס את הקליפה החולה שצמחה וכסתה את העין היהודית הבריאה.

שחרור ירושלים לא היה רק שחרור של ארץ ואבנים, עפר וארכיאולוגיה המקפלת זיכרונות יקרים וקדומים, היה בו שחרור הלב הבריא של העם מכפור הכפירה המכביד ומכסה עליו ומונע ממנו הרגשות חיים טבעיות הראויות לו. שחרורו של הלב פרץ בערימות המכשולים שסגרו עליו מכל עבר, והחל כובש לנתיבים אלו דרך סלולה המאפשרת תנועה גם לאלו שאין להם כוחות פריצה עצמאיים.

נתיב אחד הוא האפשרות להתחיל ולהשמיע את קול האומה הישראלית ברמה, קול האומה באמיתת כוחה כפי שנתגלה ביציאת מצרים, במתן תורה ובכיבוש הארץ על ידי יהושע בן נון, הקול המאחד בקרבו שמים וארץ, תורה משמים על אומה החיה עלי אדמות, כשחיה מכוונים ומודרכים על פי תורת שמים. חירות לאומית הקושרת את החירות מכבלי השעבוד עם החירות הפנימית מחולשות החומר והגוף, והיכולת להתנשא אל על ולשמוע את קול ה' הבא ממרומים אך מדבר אלינו ובקרבתנו ומתוכנו. קולה של האומה שמנהיגה הצבאי והמדיני, כובש הארץ ומנחיל את שבטי ישראל עליה, הוא גם גדול תלמידי החכמים, מוסר תושבע"פ מפי משה רבנו לעם ישראל. קולו של דוד המלך שחרבו גודעת זרועות זדון ומשברת מלתעות רשעים ופיו וליבו מרננים זמירות אלוקים בדומיית הלילה, התגלה לעין כול שחיילי

ישראל הקשוחים והאיתנים, חצובי הפלדה המיישרים מבטם אל מול המוות ובגופם סוללים דרך בין מוקשים לגדרות תיל, הם אותם אלו שענייהם זולגות דמעה וליבם הומה בלא מילים בפגישתם עם אורות הקודש הזורחים. יהושע בן נון, דוד המלך, בניהו בן יהוידע, יהודה המכבי, רבי עקיבא ורבי שמעון בן יוחאי, כל אלו, הלכו בראש מחנות ישראל שצבאותיהם כולם הם מלאכי שמים בלבוש אדם.

כאשר נחרבנו ונחרבה ארצנו נעלמו דמויות אלו מנוף בית ישראל. מאז, אלפי שנים ועד היום, איבדנו את כוחנו להשפיע עלי אדמות, נסגרנו בתוך ד' אמות של תורה והלכה ושם בנינו ויצרנו גדולות ונצורות, אך השפעתנו על חיי החומר הייתה כלא הייתה. גדולים בעושר, בגבורה בהנהגה ובצבא היו בדרך כלל רחוקים מתורה וקדושה, לכל היותר, היו אנשי צבא ומדינאים באופן יוצא מן הכלל שומרי תורה ומצות, אך לא ענקי רוח, ואם במשך הדורות היו בודדים שהאירו ככוכבי שמים לא הייתה הארתם לאומית כללית כי אם אישית פרטית, הם נעלמו כלעומת שבאו, ללא שהצליחו להרים את תפארת ישראל שנפלה לבור תחתית, ואם זכינו ובדורות האחרונים קמו מנהיגים והתגלו בעלי כישרונות צבאיים או כישרונות שכליים, כישרונות של לב, אומץ ומסירות שצמחו מתוך עמנו וכל עניינם היה למען העם, ברובם כלפי חוץ היו זרים לרוח העם הנאמנה, לייעודו האלוהי, כל ייעודם היה מכוון אל החול, כאילו, אין לו שום עניין עם הקודש, לכל היותר הייתה נכונות לבנות מדינה אדירה וחזקה שבתוכה יתאפשר ליהודים הרוצים לשמור על חופש הפולחן כפי שנתפסה עבודת השם, עבודת חיינו, במילה הזרה והמצומצמת – 'פולחן', התרגלנו לתפיסה המצומצמת כאילו תורה לחוד וגבורה לחוד, גבורת תורה של תלמידי חכמים במלחמתה של תורה פנימה או גבורת חיילים מחרפי נפש וגיבורי לב, אך שתיהם בכפיפה אחת – לא יכולנו להעלות על הדעת.

בא שחרורה של ירושלים והראה לנו בשמחת העם כולו ובהתרוממות העצומה שאחזה אותו בסערת הקרבות, ובין להבות האש באוויר וביבשה, בין הטנקים והחרמשים שיותר מהכול, רוח ירושלים, האור העצום והאור הנעלם של השכינה שהיה במקדש הוא המפעם אצל כולנו ולא רק אצל חלקים ממנו, כי כולנו – היודעים ושאינם יודעים, כולנו עם השם הממלא שמים וארץ, וגם אם לא היו ימים אלו ארוכים ורושמים הנשגב כאילו נעלם וחזרו ימי החולין האפורים כאילו לא ארע דבר בעולם, גם אם נעשים כל מיני ניסיונות לשוב ולכסות את פתחי האורה בטיט ורפש, את מושגי הקודש שלנו להעתיק אל שונאינו, כאילו ירושלים קדושה לכל הדתות, לכולם זכות שווה לגישה לקודש, ולפעמים נדמה כאילו שלגויים אותם הגזלנים שגזלו וחמסו אותנו יש יותר זכויות על המקומות הקדושים שלנו מאתנו, כאילו לא אנחנו בעלי הבית האמתיים על הופעת הקודש במקום שנגלה בזכותנו ובזכות אבותינו, כאילו אין עליהם לפצות אותנו על אלפי שנות עושק ואונס מהיקר לנו מחיינו, על ניסיונות

למחוק אותנו מן העולם ולהתלבש בלבושנו, כאילו לבבות האבן שלהם יוכלו לחקות במשהו לבבות של יקרים וקדושים מעם ישראל, כאילו בזיוף של תנ"ך והיסטוריה ניתן לכבוש את הנשמה ולרמות את היושב במרומים שוכן עד וקדוש אשר כל תחבולות האדם, יצריו ומעלליו כספר פתוח לפניו ולא ייסתר ממנו איש גם בחשכת הטומאה בגזל הבערות והאטימות גם יחד. אבל, שעתם של הטועים והמטעים חלפה, הבריק הברק, האור האיר, חשכת העבים הכבידה כבר נפרצה.

אם נזכור מי שהיה וראה את גודל העם וגודלה של השעה, ידענו כולנו, כי כבר זכינו בדורנו לשעת אורה זו בה הבריק ברק הנבואה המגלה את המסכה הנסוכה על פנינו, באותם ימי כוננות לפני ובימי מלחמת ששת הימים וקצת אחריה נפתחו השמים ונראה כולנו מראות אלוקים, זהו הנתיעב הראשון שנפתח והוא הידיעה האמיתית מי אנחנו ומי חיינו.

אך נתיב נוסף נפתח לנו והוא חשוב לא פחות מהראשון – נתברר לנו מעל כל ספק לא רק מאין באנו אלא גם לאן אנו הולכים, להיכן מכוון קורא הדורות את הדרך לפנינו, כל חזון הגאולה הולך ומתגשם במובניו הארציים והרוחניים גם יחד. הארץ חוזרת לבניה בכל חלקיה והם בונים אותה לא כמדינת עם נרדף המחפש מקלט או כעם טועה המחפש נחלה, הולך קדוש ישראל, אלהי כל הארץ ובונה ומחדש בעצמו, בנין בל ימוט של עם קדוש בנחלת קודש. ובניו אהוביו הולכים יחד איתו יד ביד והם עושים את מלאכת הבניין לאלוקים כשהוא מנצח על ידם, הם בונים את חברון ואת קריית־ארבע, את בית אל ואלון מורה, עיר דוד והשילוח, נוב ורמת מגשימים.

התורה חוזרת ללומדיה בתנופה רבה, רבים־רבים הם שבי הפשע, הרוצים בזמן קצר למלאות עבודות שנים שחסרו בתורה ובתעודה, תלמודי תורה נפתחים במקומות שנדמה היה כי קולות הקודש האחרונים כבר נדמו והם דועכים. אמנם, לא קלה היא המלאכה, על כל בית וגבעה חדשה מתנהלים מאבקים, עמי עולם ומעצמות תבל יחד, בשותפות מחבלים ומכשילים מבחוץ ולצערנו, גם יהודים מכשילים מבפנים, הם כולם שמים מכשולים על כל צעד, ולפעמים, איננו יכולים להסתפק בתשלום כח ומאמצים ומתלווה גם תשלום נפשות, אך הדרך נמשכת ועולה, עוד יישוב ועוד בית, עוד תורה ועוד יראה, עם ישראל העתידי הולך ונבנה כאשר חלקו העכשווי ממשיך עדיין בקיומו והתפתחותו על פי קנה המידה וקווי האורך והרוחב של מפתו הצרה והמצומצמת, כוחות החושך חורקים שינים, הם רואים בדמיונם כאילו אפשר להשיב את הגלגל אחורה, ומפעם לפעם נראה לעומד מן הצד כאילו מזימתם מצלחת, הנה נעקר גוש קטיף, והנה בתי השומרון נעקרים, אך לא יועילו אוצרות רשע, עוצו עצה ותופר, דברו דבר ולא יקום כי עמנו א־ל, אל אלוקים ד' מציון מכלל יופי, הוא הופיע ויבוא אלוקינו ואל יחרש, ועוד מעט וכלה זעם. לא אלמן הוא ישראל ויהודה מאלוקיו, כי אלוקי עולם ה' ולא יבושו כל החוסים בו, קצת סבלנות עם הרבה אמונה ומבט

נכון על המקום הנכון ואז נזכה בעז"ה לראות 'כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון', וגם הנידחים והאומללים, בין אם הם מבינים שהם אומללים בנפשם ובין אם לא, הם יצטרפו לאט אל מחנה המאמינים עד שכל בית ישראל יהיה למחנה אלוקים, ועינינו רואות ושמחות ופינו מלא שירה והלל לאלוקי ישראל, גואלו ומושיעו. בברכת ותחזינה עינינו בשוב השם לציון ברחמים במהרה בימינו.⁸